

ationum
spec.

CARMEN

62

IACOBI MORTALITATE DECEDENTI

DE SCHILO

NOVISSIMIS LIBERAT SCRVPVLIS

ET

CIVES ACADEMIAE LECTISSIMOS

AD NATALIA IESV

OMNI QVA DECET ANIMI RELIGIONE CELEBRANDA

HVMANISSIME INVITAT

IOACHIMVS SAMVEL VVEICKHMAN

S. S. THEOLOGIAE DOCTOR

HVIUSQVE PROFESSOR PVBLICVS ORDINARIVS

NATVS ECCLESIASTICI ASSESSOR AD OO. SS. PRAEPOSI-

SVIQVE ORDINIS H. T. DECANVS *vi:*

VITEMBERGAE D. XXV. DEC. MDCCLXVI

PRELO CAROLI CHRISTIANI DÜRRII

ACADEMIAE A TYPIS

Illustr. The

8

P.

n.

P.

C.

9.

F.

f.

l.

c.

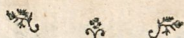

SCHILO
IACOBI MORTALITATE DECEDENTIS
NOVISSIMIS SCRVPVLIS
LIBERATVS

Si quod est totius diuini codicis effatum, antiquitate uenerabile, momentis graue, Iacobi profecto carmen morientis 1) hoc acrius mouet animos, quod ultimas generis hominum spes, temporibus suis definitas, in illustri ponit monumento. Itaque uiri, doctrina literisque orientis florentissimi, studiis certarunt inter sese, ut his antiqui foederis umbris aspergerent lucem, oraculumque, omnium temporum memoria dignissimum, interpretando declararent. Auxit eorum diligentiam multiplex
A impe-

1) Genes. XLIX, 10

impetus, quem non Iudaei modo, recentiores praesertim, in illud fecerunt, sed etiam e Christi sociis illi, qui novitatis capti specie, maluerunt praesidiis religionem nostram nudare, quam famae aucupandae occasionem dimittere. Longum foret, omnes, hoc in campo praeclare uersatos, numerando percensere, 2) nec breuitas instituti hanc copiam patitur. Temperare tamen mihi non possum, quin eius memoriam renouem, qui, temporibus nostris, hoc ab Iacobo dictum, per omnes partes, multaque cura anquisiuit, ac, dispuncto ordine temporum, in tanto lumine collocauit, ut assensionem non flectat, sed cogat. Edelmannus enim diuinitatem tabularum sanctissimarum praefracta oppugnarat audacia, et criminationibus importunis

2) Factum hoc esse, memini, cum ab aliis, tum in primis ab Summe Venerabili Carpzouio nostro, tanta cum laude a me nominando, quantam doctrinae grauissimae ubertas, ac tot de coetu sanctiore promerita, iure suo, deportant, quem Deus immortalis ciuitati suae, ut optimum signum, quam fieri potest, diuissime, propitius indulgeat. Nam, in *apparatu Historico critico*, postquam ingenue professus fuerat, hoc oraculum Iacobaeum cardinale, et facile princeps esse in his, quibus *Messiae aduentus contra Iudaeorum pernicitiam sole clarius euincitur*, eximia lectionis copia, laudat Theologorum et Philologorum diuersae familiae studia, quibus illud, luculenter explicatum, a deprauationibus Iudaeorum actatis, recentioris, multo uindicatum fuit fructu p. 29

tunis multos incautiores partibus suis adiunxerat. Sed huius impudentiam *Wagneri* compressit grauitas, Praefulus Hamburgensium, doctrina uirtutibusque insignibus posteritati commendatissimi. Is aduersarii insultantis ferociam fortiter repulit, ostendens, Iacobum, tot seculis ante, cecinisse, quae nulla acies ingenii possit humani perspicere, quam ob rem monumenta, talibus praedictis insignia, non possint manifestum numen non prae se ferre. 3) Quominus metuebam, ex ipso coetu nostro proditurum rerum doctorem diuinarum publicum, qui haec nobis arma conetur eripere. Sed, Tellerus, Helmstadiensis Theologus, optimi Patris uestigia hic reliquit, 4) et, cum uix sedati paullisper fluctus essent, quos compendiaria eius doctrina, tot referta secessionibus, concitarat, nouas coetui sanctiori suspiciones mouit. Germanice faustas Iacobi Mosisque precatones conuerterat, cum carmine Israelitarum ac Deborahae, adiunctis animaduersionibus. 5) Quae interpreta-

A 2

tio

- 3) uid. ei. Wahrheit und Goetlichkeit der H. Schrift und christlichen Religion wieder Ioh. Christian Edelmanns vornehmste Gedichte und Einwürffe. Hamb. 1748
- 4) Etenim ille Hermeneutices accuratoris admodum peritus, in praesenrem delatus locum, familiarem, ueroque consentaneam huius interpretationem, prudenter religioseque retinuit, ut inferiore loco probabitur
- 5) *Wilhelm Abraham Tellers Uebersetzung des Seegen Jacobs und Mosis, ingleichen des Lieds der Israeliter und der Debora, mit beygefügtten praktischen Anmerkungen A. 1766*

8
P
n
P
C
C
I
f

tio ab Luthera tantum recesserat, quantum linguae patriae mundities postulavit, salvo rei ipsius capite. En verba. *Auch wird das Scepter bey Iuda bleiben, und nie ein Anführer aus seinem Geschlechte mangeln, biß daß der Held komme, und Ihm werden die Völcker anhangen.* 6) Neque uero ita multo post editus in lucem est, utar ipsa auctoris formula, quasi frater eius germanus, sed sententia dissimili. Hic liberius parentis sui sensus nudat, hunc in modum. *Subsistemus in nostra interpretatione, qua uincemus, esse urbem Schilo intelligendam, et respici VNICE ad illud tempus, quo, absoluto itinere, arca ibi reponenda erat, ut dicere uoluerit uir sanctus,*

Iudam per totum iter in terram Canaan reliquis tribubus praeiturum fore, hosque constanter eum sequuturos, usque dum uenerit Schiluntem 7)

Non ignorat uir doctissimus huius celebritatem loci, cui, fatetur, ineunte diatribe, accidisse, quod praeter orationem Paulinam 1 Cor. XV. 29 et Ioanneum 1 Ep. V. 7. nulli, ut omnium fere, qui in interpretando aliquid ualerent,

6) I. c. p. 40

7) in Notis criticis et exegeticis in Gen. 49 Deut. 33. Exod. XV. Iud. V. 1766. p. 138. add. p. 143. ubi summam rei ita legas: *Iuda tandiu antesignanus reliquorum eris, quamdiu in itinere uersabuntur*

rent, disputationibus, uel in perpetuis commentariis, uel in obseruationum libris, uel denique in exercitationibus Academicis frequentaretur. 8) Sed tantam, miratur, operam frustra consumptam, quod in Iacobi uaticinatione plane nulla difficultas reperiatur. Culpam laboris otiosi conicit in praeiudicatarum uim opinionum, quae *optimos coegerit quaestionum nodos neclere, quibus adhuc ex toto soluendis impares fuerint.* Vnde tandem hic impetus uiolentiae. Querelas fundat ipse, iustasne an iniquas, post uidebimus. *Per omnia secula, N. T. primum secuta, Theologi summi, nihil tale postulantes, habiti fuerunt, qui in interpretatione scripturarum minimum ualerent, nuncque talium extemporanei in Scripturam labores pro ipso uerbo diuino, clare scripto, a posteris uenditantur, et aliis, non sine austeritate, obtruduntur.* 9) Haec, per omnia, si probari possent, magnam sanctior orbis uiro Clar. gratiam uere debere uideretur, quod hoc iugum seruile a ceruicibus nostris deiecerit, ac libertatem reddiderit, planiorem uiam posteris monstrandi explicandorum monimentorum sacrorum

Nec uero paruam mouet expectationem auctoris eruditissimi diligentia, animusque liber a partium studiis, quae caeteros interpretes occupant, quo minus uerum cernere

A 3

possint

8) p. 130 9) p. 131

possint. Quodsi, Franzio, *de interpretatione sacrarum scripturarum*, monitore, repetita codicis diuinitus proditi lectio, magnum praesidium sententiae sumministrat inueniendae ac declarandae, haec quoque uirtus illum tanto magis ornat, quod ad superiores dotes accedit. Sic autem Vir Amplissimus de se praedicat, in epistola ad duumuiros, doctrina praestantes, S. Venerab. Semlerum, et illustrem Michaellem, notis Criticis praefulta. *Hoc quidem libere prae me fero, animum meum ita semper inclinasse in interpretationis librorum sacrorum, et V. T. maxime studium, ut per sex uices uniuersos libros perlegerim, decies aut ultra etiam particulas eorundem, atque omnia subsidia cum his lectionibus coniunxerim, quae aliquid adiuuenti ad certiozem intelligentiam adferre possent, meque plus proprio studio in hoc disciplinae Theologicae genere exercuisse, quam aliorum institutioni artificiosae tribuisse.* Equidem de hac gloria detrahere nequaquam, aut istis annumerari cupio, qui, sicut ibidem queritur, ipsi male uelint, cuius causa potius, ex animi sententia, uolo, amicitiae praefertim cum beato Parente recordatione ductus, in cuius quidem tumulum etiam nunc purpureos spargo flores, eo lubentius, quo pluribus ipse documentis habeo compertum, eundem summo, quo a filio maestatus fuit elogio Theologi, si quisquam, dignum fuisse. **VIR FUIT, QUI NEMINEM DICTIS FACTISQUE**

LAESERAT, ET IN HAC ABSTINENTIA SE QVOTIDIE EXERCE-
 BAT. 10) Sed, animaduersionibus tamen hifce femel iterum-
 que perlectis, admiratus faepe fum, illum toties uo-
 cum proprietatem deseruiffe, ubi non fuerit opus,
 contextamque orationis feriem turbaffe, praetermis-
 fis iis, quae fuae poterant interpretationi nouae officere.
 De analogia, quae dicitur, fidei commemorabo nihil, quia
 fcientiam hominum piorum, temporibus prifci foederis, ni-
 mis minuit ille, atque obscurat in doctrinis illis, quas de
 Chrifto, salutem confeuturi fempiternam, cognitae per-
 fpectasque habere debuerunt. Nihil autem, fateor inge-
 nue, me uehementius offendit, confidentia, receptam mo-
 nimentorum diuinorum lectionem migrandi, quoties leuis
 commodioris explicationis fpecies fuberat. Hinc, fu-
 gere neminem facile poteft, tot funt nouitates natae, iu-
 cundiores forfan, fi dilucidior eas ordo commendaret.
 Neque uero omnes ipfi uiro celeberrimo fatisfaciunt, qui
 contortum iftud ac uagum, quod aberrationes ab reftis in-
 terpretandi praeceptis ftatim produnt, in multis fenfit, et
 pro fua modestia indicat. *Quis ergo fim, fi ita agere uel-
 lem, quafi operis undiquaque perfecti laudes mihi poftulem,*

et

10) Epiftol. dedic. ad S. V. Semlerum et Ill. Mich. praefulta notis
 criticis et exegeticis in Gen. XLIX. cet

et non potius etiam aperte fateri relictæ in multis dubitationis conscientiam. 11) Aliis tamen in locis sibi satisfecit adeo, ut nolit a possessione certi, uel ab amicis suis, dimoueri. Horum in numero est declaratio carminis Iacobi de urbe Schilo, de qua tantum abest, ut, fiducia plenus, dubitet, ut miretur ualde, nemini eam in mentem uenisse, illis praefertim, qui de urbe Schilo, ex aliorum opinione, fecerint mentionem, nec metuat ullius impetum strenuum. Sed ipse firmam animi sui confessionem aperiat. *Non uereor, ne mihi succenseatis, eadem fiducia in disputatione super uerbo Schilo utenti. Etenim plane non uideo, quid cum magna adeo specie contra dici possit, et multo minus cogitatione assequi possim, quo modo fieri potuerit, ut inter tot huius loci interpretes nemo adhuc extiterit, qui ita sponte in eam occurreret, ut sese sponte offert, et omnibus iis toties profecto obtrudit, qui toties in enarrandis Iudaeorum sententiis scripserunt, esse etiam quosdam, qui urbem Schilo intelligendam praecipiant.* 12) Neque ulli parcat operæ, ut causam suam, coloribus undique conquisitis, exornet. Recenset enim primo, Iudaeorum quorundam, Chaldaeorum Paraphrastarum, Iudaeorum reliquorum, sectatorum tandem Christianorum, discrepantes explicationes, ut, quam

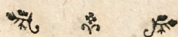
11) Epist. dedicat. cit.

12) l. c.

quam fit error per manus traditus, appareat. Deinde, quid sibi uideatur, exponit, argumentis cumulatis, quae, quem ad modum sperat ipse, *nullo modo labefactari possint.* 13) Haec in tres distribuit classes, ut alia sint *Grammatica*, atque e uerbis ducta, alia *Historica*, ab itinere Israelitarum per solitudinem sumpta, alia *Dogmatica*, quae et religionem ipsam, et interpretandarum scripturarum decreta complectuntur. Sequemur hunc ordinem, et, quid in his omnibus desiderandum uideatur, significabimus. Ita fractis illis ac debilitatis, communis, uti spero, stabit sententia, quae cum satis expedita sit ab aliis, mei non eget praefidii, nisi, quantum temporum licentia nostrorum poscit. Quod quidem propositum, rationes suas ad limam reuocandi, tanto, auguror, feret mitius Vir S. Reuerendus, quanto cupidius hoc in alios molitur. Nec quicquam de hac aequitate iudicii ambigo, quam S. Venerabili Semlero atque illustri Michaeli promittit affirmate. *Summum ius uobis a me relinqui, hoc facilius mihi credetis, quo liberius idem mihi sumo, et usurpauit adeo aliquando.* 14) Vos autem, Ciues Religiosissimi, has ferias, Natali Iesu recolendo dicatas sanctius celebrare non potestis, quam, si uaticinationes ultimae memoriae, ortum Pacificatoris nostri salutarem porten

13) Not. crit. p. 133

14) Epist. dedic. cit

portendentes, fueritis curatius meditati. Quae religio, sicut fidem uestram, quam Christo nato obstrinxistis, magno opere confirmabit, sic animos uestros impellet, ut, patrum antiquissimorum uestigia persecuti, in solo Messia per fugium solatiumque reponatis

Commentationis primordia Vir celeberrimus capit a uariis Iudaeorum sententiis, quorum non nulli urbem Schilo iam intellexerunt, ut ei facile potuerit consimile quid in mentem uenire. Sed has omnes a mirificis profecto nugatoribus existimat effictas, quamuis in significatione uerbi *בא*, qua notat destrui, non destruere, ut ipse explicat, 15) isti causae suae haud omnino desint. Nam formulam de solis occasu in subsidium uocant apud Aben Esram 16) *יִרְשׁ יְבוּא כְמוֹ וּבֵא הַשֶּׁמֶשׁ אִו עַד כִּי יִבֵּא קֶץ שִׁילָה* 16) exponentes illud ueniet, sicut, et occidit sol, aut donec ueniat finis Schilo. Neque linguarum repugnat analogia, qua domus dicitur occidere, pro interire. Opinio tamen ipsa merito relinquitur perinde, ac reliquae Iudaeorum interpretationes, quarum numerat undecim Manasse ben Israel, in conciliatore, 17) ipse quam seligat, incertissimus. Sa-
niores

15) P. 133. omnes mirifici profecto nugatores, quibus *בא* est destruere

16) comment. in h. l

17) Quaest. LXV. in Genes. p. 88. sgu

niores sequuntur partes illi e Iudae posteris, qui cum paraphrasibus Chaldaicis faciunt, et *Sebilo* ad Messiam referunt, tamen etsi de uocis origine magnopere discrepent. Interpretationem latinam dedit earum doctissimus uir, nec tamen, id quod promittit, uerbum de uerbo uertit. Neque enim Ionathanis עַד-עֲלֵמָה significat, *usque ad tempus*, sed, in perpetuum, unde nouus Iudaeis est locus datus, a uera mente Iacobi aberrandi. At haec minoris habentur momenti, illud grauius, quod interpretes Chaldaei, certatim, nos ad Christum uocant, sui que testimonii antiquitate nostram mouent animaduersionem. Eorum quidem ualde minuit auctoritatem Kennicotus, in *dissertatione secunda, super ratione textus Hebraei V. T. in libris editis, capite secundo*, quod totum de paraphrasi Chaldaica praecipit. Afferit autem nihil, cui non satisfecerit, excitatus a me, Carpzouius uenerabilis 18) Largior Kennicott multiplices harum paraphrasium corruptelas, istis temporum hominumque iniuriis illatas. Do, multis in locis, hodiernas editiones contexto Hebraeo conformatas, tam ab Iudaeis, quam Christi fociis. Hae tamen labe non impediunt, quo minus egregias nobis opportunitates praebent, cumprimis, quo pacto uetustas prisca uaticinatione

B 2

tione

18) in Critica Sacra V. T. P. II. C. I. de Targumim p. 430

tiones enodarit, ostendant. Sic, ut hoc utar, Iudaei, euidencia carminis Iacobi perculsi, ad ambiguitatem uocis שבת fese recipiunt, ac uirgam plagamque pro scepro sumunt, ita uocem contorquentes, Messias nondum uenit, quod exitii nos adhuc premit calamitas. Rectiora mox docent Targumim, in quibus Onkelos habens principatum, Pseudo Ionathan, reges et dominatores, Hierosolymitanus, reges transferunt. Praecipue multos aetatis nostrae in Messiam religione superant, ac de eo praedicta in clariore luce ponunt, testes ueri non spernendi. Quidni pugnamus his armis cum Iudaeis κατ' ἀνθρώπων, eosque sensim ad intelligentiam maiorem ueteris perducimus instrumenti, propterea, quod illis, id quod Carpzouius, loco laudato, probauit, et Karitae et Rabbanitae, plurimum tribuunt. Quidni comparamus eas, aequae ac reliquas interpretationes antiquas, ad uim dictionum germanam melius explorandam, consilio Michaelis, uiri in literis orientis uersatissimi, obsecuti: *Die aeltesten Rechte bey der Erlaeuterung des Hebraeischen mag wol. die Chaldaeische Sprache haben.* 19) Quod si caeterae non obsunt rationes explanandae Scripturae, consentiunt potius, et excitant attentionem illae, et, suffragio suo, iuuant explicationem

Ab

19) in der Beurtheilung derer Mittel die ausgestorbene Hebraeische Sprache zu verstehen p. 233

Ab interpretibus transit Vir doctrina celebratissimus ad *Sectatores* quosdam, ut, in quanta uarietate hic locus sit temporibus omnibus uersatus, ponat in numerato. Ex antiquioribus in scenam producit Iulianum, qui, Cyrillo teste, *Schilo* per *Missum* explicarit, quasi מִשְׁלֵם legeretur, 20) totumque praedictum ad *Nabochodonosorem* accommodarit. Quid senserit iste, sic expromit. *Habebit tribus Iuda regale imperium, donec uenerit rex Nabuchodonosor, qui Babylonem ultimum regem Zedekiam abducat, nemine deinde amplius e tribu Iuda regnante.* 21) *E quibus patet, esse in promptu, Iulianum non plane impium egisse, cum tamen uaticinium in Iacobi uerbis concesserit inesse.* Eundem, existimat, difficultates historicas, quae uulgarem premant interpretationem, sensisse, quibus sit adductus, ut de Nabuchodonosore mallet, quam de Christo, cogita-

B 3

re.

20) Hac de sententia, quae etiam Hieronymo, aliisque attribuitur, placet, b. Telleri interponere iudicium. *Diese Auslegung kann deswegen nicht bestehen, weil darinnen eine verwegene Aenderung des Grund Textes, sowol in Ansehung eines Buchstabens, als auch in der Punctation, angenommen wird.* in obseruat. ad Bibl. Anglicana T. I. p. 425. Cui addas Mart. Heluici Sceptrum Iudae, seu breuem explicationem ac uindicationem uaticinii Iacobaei Gen. XLIX. 10. Tom. IV. Giesl. p. 298

21) p. 135

re. Cyrillum denique notat, quod aduersarium durius
 acceperit, uoce *Schilo* per *Missum* translata, cum e uul-
 gata pependerit conuersione. Sed, loco diligentius confi-
 derato Cyrilli, miratus sum, amplissimum uirum hic ui-
 disse, quae cernere oculis meis non potuerim. 22) Largiar,
 quamuis conceptis uerbis de Nabuchodonosore comme-
 morarit nihil, rem ipsam tamen spectasse, quod ab Iacobo
 dicta ad regnum Dauidis retulerit, cui finis in Ezechia
 rege sit utriusque factus. Illud dare non possum, impietatis
 omnis absoluendum esse Iulianum. Quanquam enim uati-
 cinationem in Iacobi uerbis non dissimulauit, illam tamen
 contorsit eo animo, ut dignitatem Seruatoris minueret,
 eiusque amicis stabilia fundamenta, in praedictionibus an-
 tiquis reposita, collabefaceret. Nec uero scrupulos me-
 morat illos, e rerum gestarum monumentis depromptos,
 quibus, uulgo recepta, explicatio putatur obruta, sed ne-
 gat, in Iesum quicquam horum quadrare, quae cecinerit
 Iacobus, quia non fuerit e Iuda, e Spiritu Sancto quippe
 natus, genusque Iosephi, propter Matthaei ac Lucae, Ge-
 nealogorum Christi, insignem discordiam non sit expedi-
 tum. Istud uero statim nouum existimaui, Iulianum e
 uulgata pependisse, quando uoci *Schilo* uim *Missi* dede-
 rit.

22) VIII. in Iulian. init

rit. Aliter longe eam conuertit. Καὶ δὴ ἡ γραφὴ διπλῶς πως ἔχει, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκειμένα αὐτῷ, παραπεποιήκατε δὲ ὁμοίως ὑμεῖς, ἕως ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται. Scriptura se dupliciter habet, donec ueniant, quae reposita sunt ei. Vos autem similiter peruertistis, donec ueniat, cui repositum est. Quis conferens uarias lectiones LXX interpretum, non statim perspicit, Iulianum eos magis, quam uulgatum, habuisse ante oculos. Minime uero Cyrillus Iulianum accipit inhumanus, quod nuntii potestatem praetulerit. Hoc agit modo, ut, Iudae regnum, probet, in Ezechia finem non habuisse, continuatum, per Zorobabelem, donec Christus ueniret. Nec temere gentium proponit expectationem, quae Iesu fuerit diuinitus reposita, atque ortum eius a Spiritu Sancto conciliat partui uirginis, e genere Dauidis, ac Iosephi, Patris asciti, curae. Istam aegerrime fert audaciam, qua deservitor religionis uerae Iesu, unici filii Dei, praestantiam obscurauit, per speciem, Mosen caeterosque uates, unum Deum colendum, praecipere. Quapropter Tellerus non habuit, cur Cyrilli notaret asperitatem, aut Iuliani deprauationem nimium mitigaret

Iuliano *Seruetum* iam iungit idem, interpretem minus infensum, quod Seruatorem nostrum, non penitus ex animo dimittendum, putarit. Is sicut praesagitionibus diuinis instrumenti ueteris duplicem sententiam tribuit uniuersae,

se,

se, quarum alteram literalem uocat, alteram spiritualem, sic Iacobi morituri uerba, statuit, sublimius accepta, ad Christum pertinere, quamuis ipsa, per se, alio spectent. Portendi enim tempus arbitratur illud, quo Iosua in urbe Silo arcam reposuerit, expugnatamque terram per tribus diuiserit. Nititur autem uoce Schilo, quae quietem ac diuicias indicet, originem eius a שילו secutus, quibus bonis Israelitas Iosua Silunte bearit. Quas commentationes Moshemius, e Serueti libello rarissimo, qui inscribitur, *Christianismi restitutio*, quemque a la Crocio mutuam sumperat, decerpit. 23) Sed, hic optat uen. Tellerus, ut ille copiosius Serueti mentem excusserit, quia non satis pateat, qua ratione nomen non personae, sed urbis, cum Christo coniunxerit. Indignius multo fert simul Moshemii, de Serueti studiis, iudicium interpositum. *Das Wort Siloh bedeutet, wie Seruetus glaubt, Ruhe und Reichthum, und diese beyden Dinge erlangten die Kinder Israel zu Siloh durch Iosua. Sind dieses nicht Gedanken, die in einem reinen und gesetzten Verstande unmöglich haben koennen empfangen und gezeuget werden.* Quid ad haec Tellerus. *Atqui hoc credo, mi Moshemi! Sed, nonne etiam pro tuo ingenio acerrimo suspicari debuisses, aliquid ueri inesse,*

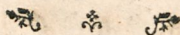
et

23) im anderweitigen Versuch einer vollstaendigen und unpartheiischen Ketzter Geschichte p. 340

et hac opportunitate uti, ad diligentius tractandum locum. 24)
Bona uerba, quaeso. Quis a scriptore uitae Serueti hoc expectat, ut, ex instituto, locum persequatur, tot interpretum curis expeditum. Satis habuerat, quid senserit iste, proponere candide, peruertendi libidinem mirari, lectoribusque, ueri intelligentibus, disceptationem relinquere. Quod si uir immortalis, Theologi polemici, uel interpretis, non historici, persona in se suscepta, hoc uetustatis documentum data opera inuestigasset, neque uocem Schilo mutasset, neque noui quid excogitasset, quod non uerba statim sequentia de obsequio populorum reprehendissent. Non autem sunt e longinquo reperendae indignationis huius causae. solet enim auctor clariss. talibus amior hominibus, inusitatas eorum opiniones reuocare in scenam, exornatasque speciosius commendare pro nouis. Nam, cum primum Serueti Tellerique suffragationes comparamus, quam conspirent egregie, statim animaduertimus. Moshemius uero breuitate non utitur obscuriore, quin, e consimilibus additis deprauationibus, quid statutum Seruetus habuerit, intelligatur. Etenim, quem ad modum, reliquos antiqui foederis duces ac principes imaginem Christi, censet, expressisse, sic Iosua, Israelitis tranquillas possessiones Silunte distribuens, ei prae se ferre

C

Serua-

8
 E
 r
 I
 c
 Seruatorem uidetur, beatam suis tranquillitatem paraturum. Haud aliter Psalmum CX. enucleat, *Iussit dominum meum dominus dextram occupare suam.* Hic, si Seruetum audis, scriptum Salomonem, quem Dauides successorem designarat, nobis in mentem reuocat, sed ad Christum cuncta postremo collineant. Quis autem ferat tam uagam orationis sacrae uim, quae certum tollit interpretationis, ac frena laxat audaciae, uel leuem soni similitudinem in uoce Silo captandi. Maior fuit Moshemio grauitas, quam ut hanc inconstantiam leuitatemque probaret, exemplo Serueti docens, uerba diuinitus prodita, ea, qua par est, religione, ad certa interpretandi praecepta referenda, nisi uelimus turpiter aberrare

Interpretum denique, Christo deditorum, sententiae Tellero uen. probari non potuerunt, quod semel captus urbis Siluntis praeconcepit e Serueto opinione, in alia omnia discesserat. Recte, illos Paraphrasi Chaldaicae, monet, obsecutos, propterea, quod huius exemplum uel antiquitate interpretationis se commendarat. Nec uituperanda eorum diligentia, qua in ipsius uerbi significatione, a Tellero, quod uidebimus, non confutata, quaesierunt Paraphrasium Chaldaicarum de Messia iudicium. Quod si in uocibus reliquis hae uersantur liberius, caput causae non attingit, in aduentu Messiae constitutum. Illud miror, doctissi-

doctissimum uirum Isidoro Pelusiota inhaerere, 25) cum tamen ipse, diatriba ineunte, Iustinum Martyrem dicat antesignanum, quem coetus sit orientis sacer certatim insecutus. Huius equidem testimonium tanto maioris facio, quod in dialogo cum Tryphone Iudaeo firmamenta disputationis, non facile conuellenda illa quidem, conquirere debuit. Alioqui statim summonet aduersarius, dubia sunt uaticinationis omnia uerba, nec quicquam disceptandae controuersiae feruiunt. 26) *Αμβιβολοι πάντες οί λόγοι τῆς προφητείας, καὶ οὐδὲν τμητικὸν εἰς ἀποδείξιν, ὅτι περὶ βούλει ἀποδείξαι, ἔχοντες.*

At oraculo Iacobi magnopere Iustinus confidere solet, unde possit praesidia fumere, concedenda sine mora, nisi uelit altera pars pudorem perdere omnem. In illis numerat continentem Prophetarum principumque successionem ante ortum Christi, his decoribus postea sublati. Sed Iustinus ipse uerba faciat. *Οτι οὐδέποτε ἐν τῷ γένει ἡμῶν ἐπαύσατο ὅτε προφήτης ὅτε ἄρχων, μέχρι οὗ οὗτος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ γέγονε καὶ ἔπαθεν, οὐδ' ἀναιχύντως τολμήσετε εἰπεῖν, ἢ ἀποδείξαι ἔχετε.*

Nunquam in genere uestro desisse aut Propbetam, aut Principem, donec hic Iesus Christus et natus sit et perpeffus, ne impudenter quidem audetis praetexere, neque comprobare potestis. Μετὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ ἡμετέρου Χριστοῦ ἐν τῷ γένει ὑμῶν Φανέρωσιν καὶ Θάνατον, ὁδομοῦ προφήτης γέγονεν, οὐδέ ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι ὑμῶς

C 2

25) p. 137. 26) C. 65

ὑμᾶς ὑπὸ ἰδίῳ βασιλείᾳ ἐπαύσατο, καὶ προσέτι ἡ γῆ ὑμῶν ἠεμίωθη.
 At post Iesu Christi nostri, in gente uestra, conspectum et
 mortem nusquam Propheta extitit, neque est, sed etiam regi
 uestro parere desistis, uestraque insuper terra deuastata ia-
 cet. In eo autem triumphat oratio Iustini, quod Messiam
 Iacobus expectationem laudauit gentium. Iudaeos enim
 hoc fero cernere, amicos autem Christi iam eum uenerari,
 gloriosumque reditum sperare. Τὸ δὲ εἰπεῖν, αὐτὸς ἔσαι προσ-
 δοκία ἔθνῶν, ἐσήμανε, καὶ τὰ ἔθνη μέλλειν αὐτῷ πιστεύειν, ὅπερ ὀφέ ποτε
 πάρεσιν ἰδεῖν ὑμῖν· οἱ γὰρ ἀπὸ τῶν ἔθνῶν ἀπάντων διὰ τῆς πίστεως τῆς τοῦ
 χριστοῦ θεοσεβεῖς καὶ δίκαιοι γινόμενοι πάλιν παραγεννησόμενοι αὐτὸν
 προσδοκῶμεν. Quod ait uero, ipse mouebit gentium deside-
 rium, significat, uel gentes ei fidem habituras, quod fero
 quidem uobis licet uidere. Nos enim, qui de gentibus omni-
 bus per fidem in Christum Dei cultores iustique euasimus,
 rursus aduenturum ipsum praestolamur. Quid ad haec Iu-
 daeus, alias obstinatio. Responzionem differt in alium
 locum, et colloquium alio conuertit, num praeter opifi-
 cem mundi alius sit Deus adorandus. Adeo uim praedi-
 ctionis Iacobi fensit, nulla specie frangendam. At enim
 Iustinus, Reu. Tellerio iudice, fuit ἀνεβεραῖος, literarum ex-
 pers Hebraearum, cuius ignorationis ergo minus eius au-
 thoritate stare liceat. Neque uero ego dissimulo doctoris
 antiqui inscientiam, qua cum aliis laborauit. Sed cum

LXX premat interpretes, qui praecipuas dicti partes recte conuerterunt, et res ipsa luceat per se, nihil impedit, quo minus hunc testem admittamus, e quo cognoscamus, quae priscis Christi alumnis, Iudaeis non repugnantibus, de Iacobi decedentis spe, sententia magis placuerit

At haec interpretatio, antiquitus recepta, punctum Helmstadiensium Antistitis non fert, cuius nihil in Iacobi, ex hac migraturi uita, uerbis reperit. Aliam igitur potius ingreditur uiam, quae ipsi plana adeo uidetur, ut ea, sine mora, incedat. Iuda, scilicet, per totum iter in terram Canaan reliquas tribus antecedit, hae eum sequuntur, donec Schiluntem accesserint. Quam perfecturus sententiam, caetera, quae sequuntur uerba, uelut in transcurso, tractat postremo, causam interferens hanc, quod caput rei non attingant. Ipse uir sagacissimus suam defendat celeritatem. *Reliqua uerba, in extremo, paucis attingentes, tanquam in quibus uarietas interpretationum uim primariam sensus non mutat.* 27) Sed hoc attento cuique lectori suspicionem statim mouet, quod legislatorem, e medio Iudae oriundum, frustra quaerit, non exigui ad re summam momenti. Imitari sic uidetur uir solertissimus callidos causarum patronos, qui, quod reis nocet, uel

omittunt, uel breuissime dicunt, in eo, quod prodest, triumphantes. Hi incautis persuadent, eos, qui animos aduertunt, ad cauendum faciunt circumspectiores. Regum saltem legislatorumque successio rationes Tellerianas, sine dubio, sic infirmat, ut specie sua mox priuentur. Sed copias argumentorum Vir celebr. educit, quo partim uarietate delectet, partim multitudine percellat. Grammatica, ut diximus, historica, dogmatica cumulat, e quibus, quod placeat, seligas, grammatica uero in prima acie collocat. *Ordiemur*, inquit, *a grammaticis, a quibus optandum esset, ut omnes interpretationum suarum initia ducerent* 28)

Laudo uehementerque comprobo studium explicandarum prius uocum, quam ad rem declarandam progrediare. Quis enim potest, nisi uerbis scriptoris intellectis, quid spectarit ille, cognoscere, quippe cum signis hifce mentem suam prodat. Itaque Philippi nostri formula optimo cuique interpreti semper est ante oculos proposita, Scriptura non percipitur Theologice, nisi prius fuerit grammaticice percepta. Quod nisi tenetur, per nescio quos abditos uagamur recessus, fatis sanctos illos quidem, sed non fatis rectos. Nec uero minus cauendum, ne uerbis inhaerentes nimis, rem, ab ipso Spiritu diuino commendatam, negligamus, opinari, sensum, qui

Mysti-

28) l. cit

Mysticus appellatur, temere sensus nomine insigniri, sicque ab usu loquendi ueterum discedamus, quo sensus allegoriarum non in uerbis, sed rebus, ponitur, eaque ducti opinione uaticinationes miris modis peruertamus, Christum, postremo, cum Telleri in subsidium uocantes, ubi nos explanationis nostrae incerto uideamus ad incitas redactos

Primum igitur *grammatica* auctoris perfequamur praesidia, quorum duo sunt. Alterum e formula, *donec uenerit Schiluntem*, prorsus Hebraica, alterum e scriptura ipsa שילה caput. Formulam quidem sic rimatur, ut, Hebraeos, probet, si terminum uelint temporis figere, quo quis ad locum quendam uenturus sit, uti siue simplici עד, siue hoc עד כי, siue tandem עד אשר. Locos plures laudat hanc in sententiam, sed Deut. X. 7. non 17 huc pertinet. Adiungit illud, uerbum ברא constanter usurpari de perfectione ad locum, ut nihil opus sit testimonia cumulare. Ne quis denique ה, quod appellant locale, requirat, illud modo, sumit, adesse, modo abesse, praesertim cum ה praecesserit. Praecipue totam dictionem urget, ברא שלה *uenire Schiluntem*, quae uerbis conceptis, 1 Sam. IV. 12 inueniatur. Quibus subductis rationibus negat, si uelis de urbe ab Iacobo dicta exponere, quicquam ab Hebraismo alieni statui. Nec tamen communis sententiae paria pondera

dera inficiatur, usum magis loquendi pro eadem propu-
 gnare largitur, si finxeris, *usque dum ueniat dominus pacis*,
 uel, quocunque alio nomine personae illum שילה affece-
 ris. 29) Quid de his omnibus pronuntiandum sit, nunc
 percontemur. Equidem non nego, quae de significa-
 tione particularum כּי עַד monentur. Neque illud in du-
 bium uoco, uerbum בּוֹא de profectioe ad locum adhiberi.
 Hic uero simul retinendum illud est, non semper locum
 addi, sed aduenientem modo commemorari. Sic Gen.
 XXXII. 12. Iacobus, Esau aduentu perterritus, a Deo con-
 tendit, ut ipsum e manu fratris ereptum liberet, פּוֹן יְבוֹא, ne ue-
 niat, ipsumque trucidet. Pari modo uates Esaias XL. 10. Zio-
 nem cohortatur, ut magna uoce exclamet, הִנֵּה יְהוָה בַּחֹזֶק יְבוֹא
 ecce Ioua cum uirtute ueniet. Nihil igitur impedit, quo-
 minus uerba Iacobi non de urbe Silunte, sed ipso pacifica-
 tore Christo accipiamus. Tandem, damus ambabus, to-
 tam formulam, uenire Schiluntem, in tabulis sacris inue-
 niri. Sed inde nihil colligitur aliud, nisi, posse hanc po-
 testatem locum habere, non, re ipsa, praesenti in oraculo,
 eam esse praefendam. Immo ipse uir doctissimus, tan-
 tum abest, ut huic argumento confidat, ut parem putet
 interpretationem de loco, ac de persona. At uero iudicat
 iniquius, cum hoc solum causae nostrae praesidium pro-
 nuntiat,

nuntiat, quae reliquis omnibus prorsus destituatur. *Sed hoc unicum etiam est argumentum, ex quo aliquid praesidiū huic adferri potest: reliqua omnia desunt.* 30) Quin statim potius perficiemus, longe plures rationes maioresque nobis adesse, quam contrariae explicationi. Sequamur iam uen. Tellerum ducem, atque a uoce שילה, maxime dubia, capiamus initium. Descriptionis uarietatem partim monstrat uniuersae, partim in hoc ipso, de quo controuersia agitur, loco. Quatuor scribendi modos urbem Siluntem obseruauit, in uaticinatione uero Iacobi, Flacianam commemorauit differentiam codicum, in quibus fuerit שלו exaratum. Adiunguntur Chaldaeus Graecique interpretes, qui in codicibus suis שלה sine Iod legerint. In primis in uulgata illa moratur, quae non potuerit שלה conuertendo labi, si Iod affuisset, perinde atque reliquae interpretationes tanquam affixum cum praefixo ש reddiderint nullo modo, quia ש nunquam sequente י praepnatur. Quid inde Tellerus ratiocinando colligit. *Quae omnia eam uim habent, ut plane cogant credere, שילה in hoc loco nomen urbis esse, cum non solum eius scriptura in ipsis libris impressis alibi diuersa sit, uerum etiam in hoc ipso loco uaria exempla uariam orthographiam sequantur.* 31) Sed haec omnia oratorie

30) p. 139. 31) p. 141

torie magis persuadent, quam cogunt mathematice, usu
 receptam deferere sententiam. Mihi quidem, in uoce ra-
 riore, scripturae discrepantia adeo mira nequaquam uide-
 tur. Constat enim inter omnes, quid hic sit non ab li-
 brariis tantum, sed etiam interpretibus peccatum, literis
 praesertim, quae eodem corporis membro proferuntur,
 permutatis 32) Idem saepius accidit in affinis litera-
 rum figuris, quae minus attentos mirifice deceperunt.
 Quapropter in uoce שילה tam ש et ש, solo puncti situ
 dispunctae literae, quam ה et ה, sibi simillimae, fuerunt
 non nunquam commistae, unde non potuerunt non uarian-
 tes existere lectiones. Deinde urbs Silo in uariis expri-
 mendi formis, a Cl. *Tellero* congestis, nunquam שילה si-
 gnatur. Hic flagraui cupiditate uel codicis probati, uel
 accuratioris editionis, ubi figura talis de urbe inueniatur.
 At nihil huius ille potuit nancisci, donec semel, in exem-
 plo Lugduni Barauorum 1662 impresso, eam conspiceret,
 et quater, non in ipso fonte Hebraeo, sed Concordantiis
 Calasianis deprehenderet. 33) Hi uero testes minoris
 sunt, quam ut consensioni manuscriptorum, editionum-
 que, diligentius curatarum, studiis officiant. Magis pla-
 cet Sebastiani Edzardi, Philologorum suae aetatis facile
 princi-

32) uid. Cappelli Critic. S. p. 24. squ. 33) p. 148

principis, modestia religioque in frugifera diatribe, sic inscripta, Iacobi Patriarchae de Schilo uaticinium, a depravatione Ioannis Clerici assertum. *Nulla mihi ratione probantur, quicunque uel literas mutant, uel uocales. Religioni habeo, uim inferre Sacro Codici, addere quicquam, aut detrabere. Non est boni interpretis, ingenio plus niti, quam textu. Absit a literis diuinis falx, fugienda audacia, temeritas auersanda est, si uerum germanumque diuinius scripturae sensum perspicere cupimus.* 34) Quodsi moderatio critica uel in profanis scriptoribus se a mutatione abstinet, quoties sententia potest commoda cum uerbis coniungi, quidni eadem, immo uero maiore, sacris in monumentis utimur temperantia. Neque conuenientia cum grammaticis originibus intercedit. Quis repugnabit, quominus כדר bellum a כדר, praeceptum ruit, ducatur. Pari modo שילה est a שלה, tranquillus fuit, notaturque princeps pacis et auctor, quod quam pulchre in Christum, qui Deum nobis reconciliauit, quadret, dicere nihil opus est. Quam ob causam nihil moramur interpretes, literis commutandis saepissime lapsos, nihil, unicam editionem, cui tot aliae cum codicibus manu exaratis aduersantur, Tellerumque Reu. grammatica deficere subsidia statuimus, usque eo, donec melioribus testimoniis compro-

D 2

batum

batum dederit, etiam urbem Siluntem, שילה, nuncupari

Forſan *Historia*, ad cuius opem iam ſeſe confert, firmiores ei feret ſuppetias, in quibus ingentem quoque fiduciam collocat, niſi uelimus omnem Scripturarum interpretationem collabefacere. Quapropter nos ducit in rem praefentem, ut iter Iſraelitarum, per ſolitudinem factum conſectumque, comitemur, uariaque cum illis locorum peragremus interualla, tandemque in urbe Schilo ſubſtamus. Tunc, nos, ſperat, quaſi in charta contemplaturos Iudam, in caſtris primas tenentem, et, quoties tribus mouerent, anteaſignanum, donec ab eo, cum Siluntem ueniſſent, diſcedentes, terram, uel forte iam acceptam, uel mox diſperciendam, occuparent. Hic temperare ſibi nequit, quin, uerum ſe manibus tenere, gloriatur. *Si hoc non ſit, erit dux Iuda, eumque ſequentur tribus, usque dum ueniat Schiluntem, neſcio, quid ſit, deſperoque de omni interpretatione Scripturarum.* 35) Immo uero, ſi uerbis licet uim tribuere, quam uelis, ommittere, quae obſint, addere, quae noſtrae proſint opinioni. Num שבט primum denotat in profectione locum. Quam nouitatem ſentiens ſignificationis ipſe uir ſagaciſſimus, ſic parua opera emergit. uno adhuc uerbo monemus, ſenſum fere eundem

dem manere, *sive שבט sceptrum, sive tribum uertas, et si hoc cum uerbo יסור melius conuenire uideatur.* 36) Merito uocula, fere, utriusque significatus conuenientiam molit. Aliud enim est, tribus ab Iuda non recedet, sed eum consequetur, aliud, sceptrum Iudae imperiumque non remouebitur. Nec uerius puto, si tribum reddideris, hoc uerbo יסור aptius respondere. In contrarias me partes uocat Sacharias X. 11. שבט מצרים יסור, quod hanc uim nequit habere, *tribus Aegypti recedet, sed Aegyptiorum tollitur potentatus.* Cui Ionathanis interpretationi tanto libentius faueo, quod גאון אשור adiungitur. Nam sicut haec formula, maiestatem Assyriorum de gradu deiiciendam, minatur, sic Aegyptiorum dominatus, populo Dei grauissimus, finem portenditur habiturus. Me quidem non fugit, Gufsetium uirgam Aegypti, quae feriat Israelitas, praeferre, praesertim cum ט praepositum non sit. Qui uero, quam uarias admittat sententias duarum constructio uocum, recordatur, hac omissa litera nihil mouebitur. Mouebitur potius calliditate, qua Tellerus, uir suspicax, illud מחקק praetermisit, quod statim poterat ipsum in uiam reuocare, ut magis de imperio, quam tribu, cogitaret. Clericus saltem, quamuis caetera dicti uerba contorqueret audacius, de uoce tamen שבט rectius sensit. *Vox מחקק ostendit, de sceptro*

D 3

36) p. 146

ptro regio agi. Alii tribum uertunt, sed durior est interpretatio, nec simile usquam exemplum est. 37) Quo celerius uero clar. Tellerus hanc uocem praeteruolauit, eo nitentur diligentius, ut, collatis Scripturae locis, ei lucem aspergamus. Hic statim usus loquendi nobis patet Hebraeus, cum primum locos, ubi מַחֲקֵק legitur, expendimus. adhibetur enim illa uox de Mose, qui Iudaeis iussu Dei leges tulit Deut. XXXIII. 21. atque item de aliis Israelitarum magistratibus Iud. V. 14. Nihil uero propius quaestionem nostram attingit Ps. LX. 9. et CVIII. 9. ubi Dauides Iudam uocat מַחֲקֵקוּ, legislatorem suum, sine dubitatione, quod ex hac tribu et ipse fuerat oriundus, et caeteri debebant Reges nasci. Quocirca sermonis consuetudo Hebraei nos ad potestatem regnandi legesque ferendi, Iudae concessam, potius conuertit, quam ductum illius in bello. Nec quicquam posteriorem fulcit opinionem, quod postea additur: *in altero membro לֹא יִסֹר rependum, ac si plene dixisset, non recedet dux e medio pedum eius, unde etiam non amplius uerti potest de semine eius, cum מִבֵּן רַגְלָיו in hoc significatu iungatur uerbo יָצָא, ut Deut. XXVIII. 57. sed pedes hic esse imperium, siue etiam uestigia, et non recedere a pedibus, constanter ductum aliquis sequi.* 38) Quam longe sunt haec omnia petita. Qui leui.

37) Comment. in h. l.

38) p. 146

leuiter conuenientiam nouit linguarum, ei Graecorum *ἐκ*
μεδῶν statim in mentem uenit, quod latini e medio trans-
 ferunt, seu communitate ac societate. Ideo longe facilior
 fuit interpretatio, non recedet legislator e medio eius, seu
 tribus huius confociatione, eodemque redit haec ratio di-
 cendi, ac prior, non recedet e Iuda. Postremo multa,
 quae partibus student, fingendo adiunguntur. Tribus
 enim dicuntur Iudae uestigia pressisse, donec Schiluntem
 aduentarint. At uero prius fuerat exercitus Israeliticus
 iam dimissus, Palaestina pacata Ios. XI. 23. Alio post
 consilio congregantur Israelitae Siluntem c. XVIII. 1. sgu.
 partim ut, id quod Tellerus silet, tabernaculo sedem ibi
 figerent, partim tribus, interea otiosae atque inertes, here-
 ditatem caperent. E quibus apparet, iter Israelitarum
 non continuatum Schiluntem usque, sed antea, terra pla-
 ne tranquillata, finitum

Finem commentationis facit suae Antistes uener. rationi-
 bus, quas *Dogmaticas* appellat, excusata breuitate. Hanc
 aegrius non ferimus, quod interpretationis uerum exege-
 tics potius argumentis, quam dogmaticis, nititur. Habet
 tamen breuior haec tractatio forsā aliam causam, ut in-
 uidiā a paradoxis suis auerrat, per speciem consensus
 cum praeceptis religionis, a Christo traditae. Sed iocari
 mihi magis uideretur, quam serio agere, dum oraculum Ia-
 cobi

cobi ad seruatorem nostrum sic referre studet, ut eum spectet e longinquo frugifera accommodatio, ipsa sententia longe alio pertineat. Abundare autem nihilo fecius uideri uult neruis dogmaticis, si uox haec cum ipso, praeter usum loquendi, potestate capiatur amplissima, ut et religionis praecepta, et interpretationis codicis diuini decreta, comprehendat. In his, concessa a nobis sumit, tanta quidem firmitate animi, ut, nostris nos armis uictum iri, totus confidat. Expromat nobis sensus suos ipse. *Si haec serio ponunt, atque ita, ut iudicium de interpretationibus etiam aliorum ad eas leges formandum sit, quid unquam ad commune omnium suffragium deesse possit.* 39) Ecquae sunt illa praecepta interpretandi, quorum munita ope, ferre punctum noua debet oraculi Iacobi expositio. Interpretatio quo facilior, hoc uerior, facilior autem eiusmodi, ut facile cuius libero animo accedenti primum in mentem ueniat, neque aliis certis atque claris principiis repugnet, maximeque conueniat scriptoris consilio, orationi utrinque connexae, auctoritati etiam atque grauitati loquentis. 40) Quibus de praescriptionibus quaedam prius uniuerse monebimus. Laudo simplicitatem explicationis ac facilitatem, sed, eam, semper, praefendam, nego. Sen-
fum

39) p. 142. 40) l. c

sum enim, quem nuncupant literalem, a Mystico discernendum puto, prorsam a uorsa, historicos libros, doctrinasque complexos, a prophetis. Scripti interpretationem expedita commendat euidencia, in rebus gestis commemorandis, ac praeceptis institutisque perspicuis, in libro praesertim, ad captum omnium accommodando. At sensus mysticus, hoc nomine dignus, ad altiora pertinet, nec plene percipienda. Hic a uero plures discedere solent, quod, relicto Spiritus sanctissimi testimonio, procliuiora praepouunt. In carminibus, diuino impulsu factis, quoties noui testamenti lumen nos alio deducit, ac uerborum primus conspectus indicat. Imagines uero Prophetarum quantas non raro difficultates iniiciunt, si uoueris in externa specie haerere. Psalmus secundus, ut hoc utar, memoria nostra a multis de Rege Dauide uncto explicatur, per colorem, quod sic plana sint omnia ac pro-na. Nihilominus Spiritus ipse sanctior in nouo foedere Act. IV. 27 squ. XIII. 32 squ. ne plures cumulem locos, hunc Psalmum Christo uindicat, de quo augustiora in hoc carmine praedicantur, quam, ut in Daudis personam cadant. Ideo Ill. Michaelis communibus se adiungit suffragiis. *Solus per integrum Psalmum Messias loquitur, iam mirans regum uesaniam, fatis obnitentium, iam De-nerba referens, iam et hortans reges, ut sapere di-*

E

scant

(*scant.* 41) Aperte, ipsiusque Dei luculentis testificationibus conuenienter. Nec statim sunt amplectenda illa, quae, primum, nostram subierunt mentem. Cogitationes hic posteriores, quae rem per omnes partes tractarunt, plerumque meliores inueniuntur. Si Pf. VIII. 6. primum contueor, ותחסרהו מעט מאלהים, placet mihi interpretatio, destitui quidem eum paullisper uoluisti a Deo, ut in statu humili maiestate gloriaque diuina ne frueretur, cetera. Nam proprietates uocis מאלהים me has in partes uersat. Nihil tamen fecius, comparato Ebr. II. 7. errasse me uideo, ac de angelis, quibus Christus inferior euaserit, rectius sentio. Quod spatium nisi nobis ad deliberandum sumpserimus, similes erimus multis, qui, Protei instar, in uarias se formas mutant, et quotannis, immo uero celerius, sententias retractant. Imprimamus igitur expositionibus nostris illud simplex ac simul perenne, quod Schultensius, lobo praefatus, sigillum ueritatis uere uocat. Neque sufficit, ut pugna cum certis atque indubitatis principiis absit. Haec enim uacuitas repugnantiae uincit unice, uerba nos sic interpretari posse, quod uarios admittit modos, non ueram sententiam, quae uerbis subiecta sit, demonstrat. Accedat oportet usus loquendi, scopo et contexto

41) ad Lowthum de sacra poesi Hebraeorum p. 585

texto semper iungendus, ut interpretatio, cui confidere
 tuto liceat, existat. Hanc mensuram non implet, quam
 Tellerus supra prodidit, interpretatio, quamuis in eam
 laudes conferat omnes. *Habes interpretationem facilem,*
nihil peregrini in sermone, nulla difficultas historica, cum
tot tantisque prematur communior, ut iterum decem fere
diuersos exitus quaerant, si dicendum sit, quomodo haec in
Christo impleta fuerint, nihil denique in scriptura et ortho-
graphia, quod infrequens sit, siue quod immutandum prae-
cipiatur. 42) Ignoscet mihi uir humanissimus, si haec ef-
 fundi magis, quam effici, dixerō. Nonne, ut a postremo
 ordiar, mutauit orthographiam uocis Schilo usitatam.
 aliamque substituit, uno nixam exemplo. Nimis exagge-
 rat difficultates historicas communis interpretationis, qua-
 deinceps dissipare conabor omnes. Nihilne peregrini in
 sermone, si שבט, cum סור copulatum, de tribu acceperis
 praeteriens, מַחֲקֵק, quod uocis potestatem dilucidius decla-
 rat, si, praeter analogiam linguarum, מִבֵּין רִגְלָיו, de imperic-
 pedumque uestigiis intellexeris, si עַמִּים, populos ad tribus
 Israelis solas transfuleris. Quae cum ita sint, interpreta-
 tionis nouiter excogitatae, non possum, quin negem facili-
 tatem, peruulgatamque merito anteferam, quippe qua
 uerbis respondet omnibus, usum loquendi tuetur, et com-
 plemē

E 2

plementum in Iesu tam ponit in numerato, nihil dubitationis ut supersit

Pergit nihilo fecius Vir cel. inuentum laudare suum. *Habes id, quod cuius primo intuitu obuium sit.* 43) Admirabilitatem profecto habet, quod, ante Seruetum, atque hunc clari uirum nominis, nemo tam felicitis fuit ingenii, ut hanc natiuam pulchritudinem sentiret. Sed non omnibus datum est, pro Schilo, Silo collocare, arbitrioque suo, retinere opinioni, primum subnatae, conuenientia, caeteris dimissis. Qui carminum, diuinitus instinctorum, uim nouit, saepius abstrusam, ea rimari diucius malet, quam primo impetu abreptus, festinare. Neque nos Serueti partibus hoc adiunget. *Adest sensus, cum nullo rationis aut scripturarum decreto pugnant.* 44) Negat ratio, sine causa graui, prout placet, literas commutandas, negat, in ambiguis uocum significationibus uagandum, sed ex usu loquendi caeterisque argumentis sententiam certam definiendam. Scripturarum uero decreta, quantopere cum uerborum postremorum pugnant mente, eumque tribus sequentur, וְלוֹ יִקְהֶה עִמָּי. Taceo, accentus intercedere, quo minus וְלוֹ ad Iudam reuocetur, Athnacho seiunctum. Nostra enim memoria, talia interpretandi spernuntur adminicula, quae, si diuinitatem uelis pertinacius addubitare, antiqui-

tate tamen commendari debuerunt. Missos facio interpretes antiquos, in quibus LXX et uulgatus non Iudam, sed Schilo respexerunt, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν, et ipse erit expectatio gentium. In illo moror, quod maxima uaticiniorum ueteris instrumenti multitudo reperitur de imperio Messiae in gentes, per totum terrarum sparsas orbem. Solus Esaias, quam magnificis plurimisque oraculis, illud praesignificat. *Fixus, inquit ille, c. II. init. erit postremis temporibus aedis Iouae mons in culmine montium, confluentque ad eum gentes omnes, multique populi, dicentes, agite, escendamus ad montem Iouae, qui nos de uis suis erudiat. Nam ex Sione lex, Hierosolymis Iouae disciplina proficiet. Ille gentibus ius dicet, et multos populos corriget.* Nolo plura cumulare, et ab aliis, et ab Huetio, laude digna collecta diligentia 45) quibus gentium confluxus ad Iesum uenerandum, multis priscorum Iudaeorum testimoniis, luculenter illustratur. 46) Haec praefagitionem, in ani-

E 3

mo

45) Demonstr. Euang. Prop. IX. c. 158

46) Hic non possum, quin rursus reuocem in memoriam filio fugiferam consilium, olim, a Parente, coelo recepto, inculcatum, aequiore fortasse animo accipiendum, quo iterum iterumque interpretibus loci praesentis illud iniungit grauiter, ne postrema Iacobae uaticinationis uerba, quae gentium concursationem ad Messiam canant, unquam a prioribus, quibus Pacificatoris aduentus praefi-

mo Iacobi diuinitus inclusam, in lucem proferunt tantam, ut totius mundi ad Christum concurfionem quasi oculis percipiamus. Contra ea, quam frigida ieiunaque ab ipso proditur posteris commemoratio, *Iuda praecedet agmen, ac tribus eum consequentur.* At uero secus existimat auctor Ven. nimis addictus opinioni suae, *omniaque Iacobo digna* censet, *uti uniuersae orationi accommodata.* In his
cum

praesignificatur, diuellant, sed cum illis arctissime copulent. *Dieses halten wir für eine boechstnoethige Anmerkung, daß man diese Rede Iacobs, welche die bestimmte Zeit dieser Dauer anzeigt, in ihrem ganzen Umfange nehmen, und nicht nur einen Theil davon in Betrachtung ziehen soll. Wir wundern uns, daß die gelehrtesten Aufleger nur bey diesen Worten stehen geblieben, BIS DER SCHILOH KOMME, da man doch billig auch das folgende, das so genau damit verknüpfet ist, nicht davon absondern, und also dieses als die Bestimmung des völligen Termins erwägen sollte, BIS DER HELD KOMME, UND DIE VOELCKER IHM ANHANGEN WERDEN.* Quod ipsum praeceptum, alio repetitum loco, legas licet. *Probe considerandum est, arctique tenendum, ad integram naticinationem Iacobi morientis non illud solum pertinere* *ולו יקחה עמים* *עד כי יבוא שילה*. Prius igitur, quam regia potestas prorfus a tribu illa auferretur, non satis erat, Christum uenisse, sed et necesse erat, ipsum iam consummatum (Hebr. V. 9.) patet fieri, ipsiusque aduentum cunctis gentibus nuntiari. Nunc terminus esto! interprete ipso Iesu Matth. XXIV. 14. ac teste experientia. uid. Hollazii Examen p. 677

cum cardo caussae uertatur, Tellerus ipse defendat se, ne uidear neruos eius incidisse. *Cum propositum erat Iacobo, fata proxima filiorum suorum praedicando describere, imprimisque terrae Canaan possessionem iis confirmare, quam bene cohaerens cum eodem haec oratio, Iuda tamdiu antesignanus reliquorum erit, quamdiu in itinere uersabuntur. Cumque idem in proxime antecedentibus felicitatem bellicam Iudae promississet, et in proxime sequentibus fertilissimae terrae possessionem ei designasset, quo modo non media, inter utrumque effatum, oratio de principatu Iudae in bellicis expeditionibus, harumque cum totius itineris fine non consisteret tantum, uerum etiam progredientem orationem ornet.* 47) Sumitur hic, quod, an perfici possit, magnopere dubito, Iacobum fata modo proxima filiorum procul uidisse. Latius patet formula באחרית הימים, extremis temporibus remotisque. Hic non opus est longiore uerborum circuitu, quod alio in loco uir Hebraeae dictionis haud ignarus meliora sequitur. *So heißt es doch, daß er die Begebenheiten der letztern Zeiten zum Inhalt seines Gespraechs gemacht? Ja, dies ist freylich der Laut des Ebraeischen Ausdrucks, aber nicht der Sinn desselben. Luther hat recht, wenn er einem deutschen Ohr verstaendlicher, künfftige Zeiten, übersetzt. Das in der Grundsprache parallele Beywort bedeutet jede*

jede folgende Zeit, jede Zukunfft, ohne Unterscheid, sie mag nah oder ferne seyn. 48) Recte uero longinquius etiam futura his uerbis concluduntur, ac, formula praesertim solemni, tempora Messiae. Quod sicut Kimchius ad Es. II. 2. ex ipsis Iudaeis obseruat, sic LXX ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν transferunt, ac Paullus de nouo instrumento imitatur, ὁ Θεὸς ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ Ebr. I. 2. Deinde torius orationis coagmentatio nos certiores facit, etiam longis temporum interuallis interrupta diuinari, uelut in elegantissima dictionis figura u. 16. דָּן יְדִן יְדָן Dan iudicabit populum suum. Quae sicut tribus Danis dignitatem, diu post Palaestinae partitionem, per Simsonem occupatam, effantur, ita prohibet nihil, arbitrari, Iacobum Iudae uicissitudines sic habuisse ante oculos ut praecipuum decus illius prospexerit, amplitudinem regni legumque ferendarum, usque ad ortum Messiae continuandam. Namque diutius duratura Iacobus simul comprehendit animo, uelut Leuitarum per tribus dispersionem u. 7. quae, dum floruit Iudaeorum gens, sacerdotio dedita Leuitico, exitum habuit continentem

Nec uero recusato, possessionem Palaestinae, ab Iacobo, diuino agitato numine, stabilitam, dummodo conuersiones rerum

48) in der Einleitung zur Uebersetzung des Segen Jacobs und Moses p. 23

rerum, in hac ipsa regione, temporibus longinquis, fecuturae, ne disjungantur, uel profus remoueantur, dummodo ne sola florentissima Canaanis terra, bonis longe praestantioribus aeternisque plane sepositis, morienti feni, existimetur, ante oculos obuersata fuisse. 49) Sic Gadum, Iacobus pronuntiat, insidiis hostium quidem peti-

49) Ita autem sentire uidetur auctor Cl. eosque, qui Iacobum, praeter bona huius uitae, beneficia etiam spiritualia, in regno Messiae percipienda, animo praesensisse, sibi persuadeant, iusto plus phantasiae suae indulgisse existimat. *Diejenigen, welche sich einem mehrgutgemeyneten als erleuchteten Eifer überlassen, und es für eine Geringschaetzung Jesu Christi ansehen, wenn man ihn nicht in einer jeden Gegend der Schrifften des A. T. gewahr wird, haben auch in dieser Weissagung die entferntesten Begebenheiten des Reichs I. C. aufgesucht, und Ihre Einbildungs Kraft ist ihnen dazu behülflich gewesen, sie zu finden. — Es ist deutlich, so bald man den ganzen Inhalt und Zusammenhang der Rede nur mit weniger Aufmerksamkeit, und ohne Vorurtheile, betrachtet, daß das Ganze eine Verkündigung seyn sollte, von dem gewissen Eingang in das Land Canaan, dem besondern Strich des Landes, welches ein jeder Stamm in demselben besitzen würde, und der Lebens Art, bey der ein jeder sein Glück machen würde. u. d. die Einleitung zur Uebersetzung des Seegen etc. p. 20. 27. Quam quidem interpretandi rationem, ut lubricam et suspiciosam admodum, nouissime, repudiat Plurimum Reuerendus Panzerus in lectissimis animaduersionibus, quibus Nelsoni*

petitum iri, uictoriam tamen reportaturum. Quam diuinationem Tellerus ipse protendit adeo, ut uel tempora Noui foederis comprehendat, quibus Iericho, ibi sita, continuis praedonum incurfionibus, multa pericula obiecerit. *Es ist nemlich, aus der euangelischen Geschichte bekandt, daß die Gegend um Iericho sehr unsicher gewesen, nun lag ihr gegen über Hesbon, eine Stadt der Gaditer, deren Erbtheil sich von da erstreckte bis gen Rama, und war diese ganze*

soni Anti-Deifica, quae uocantur, Biblia, in patriam conuersa linguam, illustrare, hoc anno, coepit. Auctor ei suae forque fuerat Summe Venerabilis Plitius, omnem continentibus studiis nauans operam, ut pestifera sentiendi libido, latius quotidie serpens, comprimatur. Panzerus autem consilium saluberrimum tanta cum laude perfecit, ut, si opus, eodem tenore, ad finem perducatur, immortalem gloriam posteritatis iudicio reportaturum uideatur. Sic autem pronuntiat. *Daß der sterbende Patriarch nicht weiter soll gesehen haben, als nur in die Zeiten, da seine Nachkommen das Land Canaan einnehmen und besitzen würden, kann nur von denen behauptet werden, die sich einmahl vorgenommen haben, Christum nicht in dieser Weissagung anzutreffen, welches ganz neuerlich von Hrn. D. Teller in Helmstaedt geschehen ist. — — Dabin gehoeret auch dieses Vorgeben, daß DAS GANZE der Reden Iacobs nichts als eine Verkündigung seyn sollte von dem gewissen Eingang in das Land Canaan, dem besondern Strich Landes, welches ein jeder Stamm in demselben besitzen würde. Tom. I. p. 312*

ganze Gegend noch überdem, wegen der vielen Berge und Thaeler, ein bequemer Auffenthalt für dergleichen raeuberische Partbeyen. Man siehet also, wie dieser Stamm mehr, als die übrigen, ihren unfreundlichen Anfaellen ausgesetzt gewesen. 50) Neque, quod amplius addo, commodum reperies locum ductus Iudae in agmine Israelitarum, si fueris totius orationis Iacobi coagmentationem percontatus. Incipit pater, morti proximus, ab laude, qua Iudam fratres sui sint propter fortitudinem ac felicitatem aemulaturi, tanta quidem, ut sint ipsum adoraturi. Haec ueneratio num praestatur legioni, quae ordinem copiarum ducit. Nonne principatus potius Iudae regiaque maiestas praemonstratur, cultus tam summissi capax. Amplificantur haec ornamenta generoso eius animo ac magno, quo, leonis robore, discrimina spernat, omnia, quae resistant, prostrata sibi subiiciat, praedaque fruatur secure. Quam ob causam dominatio promittitur illi, per manus tradenda, dum pacis ueniat auctor, totumque orbem in potestatem redigat. Auctoritas denique tam insignis cum terrae fertilitate copulatur, uino lacteque abundantis. Quae cuncta, procul dubio, aptius colligantur, quam, si nouam sequare interpretationem, *Te, Iuda, fratres tu*

F 2

laudi

50) Uebersetzung des Seegen Jacobs p. 50

8
 E
 I
 laudibus atque adoratione prosequuntur, uiribus animoque
 ualidiorem, quam ob rem tribus antecedes, donec Siluntem
 traducantur. Hic, quid uiri grauioris iudicii existiment,
 malo, ex ipso Telleri cognoscatur. *Cum duobus uiris egre-
 gie doctis nuper Lipsiae coram hac interpretationem indi-
 carem tantum leuiter, hoc difficultatis remanere uidebatur,
 quod ita Iacobus nimis leue aliquid, et, in quo parum mo-
 menti sit, praedixisset.* 51) Negat uero ille leue nominan-
 dum, quo semper quid post euenturum in republica Israe-
 litarum praesagiatur ante, ad fidem Israelitarum in Dei
 prouidentiam egregie alendam atque confirmandam. Sed,
 profecto, multo magis nutrita fuit fides et corroborata po-
 sterorum summo Iudae fastigio, in Messia tandem sic eue-
 hendo, ut nihil supra. Grandius adiicit Tellerus mo-
 mentum, praeparationem nimirum animorum, qua caete-
 rae tribus diuinae uoluntati de primatu Iudae exequendo
 pare-

51) p. 143. 144. Hunc scrupulum notis Criticis foras datis pro-
 fus non euulsum fuisse, sagaciter animaduertit modo excitatus a me
 Ven. Panzerus. *Wir glauben, daß der Ihm bereits gemachte Ein-
 wurff, daß Iacob solcher gestalt seinen Soehnen eine Sache von gar
 keiner Wichtigkeit vorher verkündigt habe, von ihm noch nicht
 gnugsam beantwortet, am allerwenigsten aber hinlaenglich erwiesen
 worden sey, wie bey seiner Auslegung die folgenden Worte dieses
 Verses: NOCH EIN MEISTER VON SEINEN FÜSSEN,
 bestehen koennen?* p. 322

parent, neque familiae, e fratrum seniorum posteritate prognatae, indignarentur. At haec querelae conticuissent statim, Mosis Iosuaeque iussu, uirum diuina uirtute armorum, ut non opus uideatur, animos tam diu ante praecolere ac praeparare, praesertim, cum primus in agmine locus in quotidianum capitis periculum arcessat, quod uitant, quibus licet post principia stare. Quid plura, cum uir acutissimus, quam haec sint imbecilla, sensu profiteatur suo. *Sed maiora nobis in promptu sunt.* Neque enim praeterit ipsum, aliis non posse modis scrupulum euelli, de Iesu Mosen et omnes Prophetas uaticinia edidisse. Tollere quidem studet eum, quod non sit de omnibus uaticiniis actum, si hoc Iacobaeum, inter ea, male collocatum ostendatur. At, cum sit hoc, ex antiquissimis ac manifestissimis, contra Iudaeos magno cum fructu tractatum, pro eo conseruando merito propugnamus. 52) Quo fructu ne nos pri-

F 3

uet

52) Facio hic, quod profiteri me non pudet, prorsus cum b. Luthero, quem, scio, excellentia uaticinationis nostrae adeo percussum fuisse, illi ut principatum praeter alias, in ueteris instrumenti tabulis reperiundas, dederit. Audiatur ipse, operae est pretium, neruose grauiusque differens ea de re, in praeclaro in Genesin commentario. *Daraus koennen wir nun mit den Iuden handeln. Denn weil Sie weder Koenigreich, noch Regiment, weder geistliches noch weltliches haben, sind dazu auch aus dem Lande verstoßen, und durch*

die

uet uir aequissimus, uestigia tamen in eo praedictionis de Iesu Christo et regno eius, haud obscure impressa, manere, statuit. Vbi tandem haec sunt quaerenda. In uniuersa, inquit, sententia, Iuda erit in itinere antestignanus reliquorum. Quae quidem cum nimis longe petita facile uideantur, sic rationes init. Deus per omnes euentus in re publica Israelitarum rei Christianae quasi imaginem adumbravit et expressit, dum corpus ipsum appareret. Gessit igitur Iuda Iesu personam, ex hac tribu oriundi, et imaginis regni eius quasi primas lineas duxit. Sed Deus, in aedificio terrestri, coelestis pictura, extruendo, primo iecit fundamenta, iisque sensim unam alteramque partem superstruxit. Ideo Iacobus imperii Iesu
publi-

die Welt zerstreuet, kurz, da ist weder Scepter noch Meister, so muß der Held oder Messias gewiß gekommen seyn. Sie koennen auch nichts darwider aufbringen. DENN ES IST SO EIN GEWALTIGER SPRUCH, ALS KEINER IM ALTEN TESTAMENTE. So ist nun unlaeugbar, daß, als Christus kam, war ihr Regiment aus, und das Volck gieng immer mehr unter, biß sie jetzt gar vertrieben sind, daß sie nirgend eine gewisse Staedte haben, und sind nun anderthalb tausend Jahre vergangen, daß sie müssen, ohne ihren Danck, bekennen, er müsse laengst gekommen seyn. Also, daß auch unser Euangelium und neues Testament gegründet ist auf diesem Texte, daß es muß rechtschaffen seyn. Tom. I. p. 273. edit. b. Boerner

sublimioris praesignificandi fundamenta posuit, quibus deinde fuit minor pars imposta, cum Iuda iuberetur post mortem Iosuae bellum gerere, ac maior postremo, cum Dauid rex crearetur, a quo tempore, perfecta undiquaque aedificii coelestis figura, omnes tanquam eius spectatores hunc Dauidem feruum Dei intueri debuerint, ac tribus Iudae semper in altera parte diuisae reipublicae priorem tenere locum, ab eaque Benjamin appellari. Inde rationes interferit, cur Iacobus neque Iosephum, in summa dignitate imperii iam constitutum, neque Beniaminum, non minus dilectum, ad huius principatus auctoritatem selegerit. Abiiciendam modo praecipit sententiam praeconceptam, ac si uaticinia de Iesu mox ita clara fuerint, ut, ea qui audirent primum, etiam totam religionem Christianam uno intuitu uiderent. 53) Habes summam argumentorum, quibus Tellerus, salua sua explicatione, nos ad Christum ducit. Ego uero, ne illud summoneam, uoculas, *quasi, tanquam*, repetitas satis prodere, contortionem uerborum ab ipso perceptam esse, nego, ea nos praeiudicata laborare opinione, Patres ueteris instrumenti tantum intellexisse, quantum nos, completis diuinitus effatis, quamlibet id certo certius habeamus compertum, illos nequaquam adeo rudes rerum atque expertes fuisse, ac nostra finguntur

a mul-

a multis memoria. Nouerant e crebris pollicitationibus
 diuinis, in femine Abrahami gentes omnes fortunatum
 iri. Nouerant exemplis regum, inter quos uiuebant,
 quid sceptrum sit cum auctoritate leges ferendi. Quapro-
 pter non diu in uerbis Iacobi cogebantur haerere, quo co-
 gnoscerent, fore, ut Iuda summum obtineat locum, dum
 pacis princeps nascatur, cuius populi iussa capebant. At
 longe fuissent intellectu difficiliora ab Iacobo dicta, si de-
 buissent illi interiores prius rei publicae Iudaicae recessus
 scrutari, in eiusque effigie Christum cernere. Equidem
 satis admirari non potui, Virum, interpretationibus mysti-
 cis parum fauentem, hic potuisse iis assentiri, quae typo-
 rum comminiscendorum libidinem excitent alantque. Po-
 ne, quaeso, omnes euentus rei publicae Israelitarum si-
 mulacra regni Christi praeuisse, quantum se effrenata ia-
 ctabit ingenii audacia quam testimonii Spiritus S. clario-
 ris expectatio statim comprimit. Vbi uero codex diuinius
 alibi testatur perspicue, Iudam, in agmine Israelitarum
 ducendo, Messiae regis personam gessisse. De Dauide ac
 Salomone, ex hac tribu procreatis, id constat, de tribu
 ipsa nusquam uestigium reperitur. Atque ideo Iosephi
 posteritas ac Beniamini hanc excellentiam non aequauit,
 quod ex ea tot reges cum Messia in lucem editi non sunt
 ac suscepti. Quanto igitur satius fuisset in recepta acqvie-
 scere

scere sententia, in qua Iesum, ipso nomine appellatum pacificatoris, ante oculos propositum intuemur, in qua tempus ortus eius conspiciamus, in qua gentium omnium concursum uidemus admirabilem, ipso exitu comprobatum. Nihil hic in uerbis ipsis deprauamus, horum potius seruamus proprietatem, ac rerum gestarum memoriam testem ueri locupletissimam habemus. Reges primo e tribu Iuda ad gubernacula federunt, exceperunt eos, post fatales Iudaeorum calamitates, legislatores, iique tenore uno pertinuerunt ad Messiam, quem cum Iudaei repudiarent, Deus gentes delegit, Christi doctrinam undique complexas. Ne quid denique dubitationis de interitu rei publicae Iudaeorum, quem Iacobus ante tot saecula praecinuit, animum premat tuum, Casaubonum tibi praeter alios commendabo magistrum, quo duce, alio iste coepit tempore, alio promotus postea fuit, alio tandem confectus. Coepit anno, ante Christum natum, sexagesimo, quo, auctore Iosepho, Pompeius Hierosolymarius adyta templi profanauit, tributa Iudaeis, sine modo, imposuit, ademptaque libertate, reges Romanis inferuientes successerunt. Promotus autem fuit anno, post ortum Christi, decimo, quo, Archelao relegato, Iudaea in formulam fuit prouinciae redacta, sublato Rege atque Ethnarcha. Confecit populi perniciem Iudaici disturbatio Hierosolymorum templique uastatio, eumque imperio spoliatum prorsus nu-

8
 I
 I
 dauit. 54) Quae cuncta, in unum redacta, interpretat ionem antiquitus probatam nobis persuadent, non opinione solum, sed ad rei ueritatem, ut uerear, ne actum agam, si diutius in ea defendenda morer. Mihi quidem, pro instituti ratione, sufficit, ostendisse, argumentis undique comparatis, infirmiores esse rationes, quibus pro urbe Schilunte pugnet Theologus Helmstadiensis, firmissimas contra nos ad Messiam, pacis reconciliatorem, patrum ultimorum per fugium solatiumque, conuocare

Restat, ut Telleri Ven. peroratione finem commentationi faciamus, qua uehementer deprecatur iniuriam, 55) quae

54) Exercit. I. ad appar. Annal. Baron. p. 19. s'qu

55) Hanc suspicionem lenius feret ille, quod eam mouit ipse iis, qui, animo perattento, meditationes suas criticas perlegerant. Ne de Ven. Panzero dicam, ad Erlangenfes Schedas prouocabo, huius institutum egregium, ut par erat, laudantes. *Bey dem Seegen Jacobs wird die Tellerische neue Uebersetzung geprüft, und besonders die scandaleuse Verdrehung der schoenen Weissagung vom Schilo Gen. XLIX. 10. welche der Hr. D. Teller dem Seruetus verdanket, kürzlich wiederleget.* uid. Erl. gel. Zeit. h. a. p. 283. Nihilo fecius alios huius corruptelae a S. Vener. Boyfenio, cui stat propositum, Telleri sententiam, ex instituto, ad limam reuocandi, detectos esse fontes, dum haec scribo, ex literatic Hamburgensium ephemeridibus intelligo, unde haec decerpam uerba. *In Uffenbachs Bibliothecae MSc. wird von dem seel. Mains ein exegetisches Buch recensiret, und aus Ihm die Erklachrung unserer Stelle eines neuen Rabbinen ausführlich niedergeschrieben, mit der die Tellerische fast woertlich übereinkoemmt,*

quae, Serueti ipsum uestigia pressisse, in tanta diuersitate argumentorum et sententiae, iactet. Quam quidem accusationem ipse ab eo propulsandam iudicarem, nisi comparationem opinio- num mox ipsum premeret in eo, quod caput est interpretationis. Duplicem Seruetus sensum confingit, alterum literalem, mysticum alterum, hic Christum monstrat, non ille. Tellerus Christum quoque non in uerbis quaerit, sed reipublicae Iudaicae uestigiis. Seruetus de urbe Silo cogitat, ubi Iacobi carmen exitum habuerit plenum, distributione Palaestinae expugnatae. Tellerus easdem partes tuitus, modo simul animum refert ad superiora tempora, quibus Iuda ducem se agminis gesserit. Pinxit tamen, quam laudem nemo fortasse ipsi inuideat, primas Serueti lineas uariis coloribus, undique conquisitis. Vos, Ciues lectissimi, rem omnem accurate ponderantes, iudicium ferte, num hanc a uobis mercedem postulare possit. *Valde iniquus sit, qui nos non potius laudare uelit, quod munus Theologi, qui debet esse interpret scripturarum, ita tueri studeamus.* 56) Est hoc omnino

G 2

Theo-

koemmt, die grammatische Anmerkung nicht ausgenommen. uid. Hamb. Nachrichten aus dem Reiche der Gelehrsamkeit p. 766. subiicitur celebr. Boyfenii reprehensio aberrationum Tellerianarum in epist. Theologicis P. 2: daß der Hr. D. bey Bestimmung des Inhalts der Patriarchalischen Rede, IM GANZEN gefehlet, und sich, gegen seine eigenen Warnungen, von Vorurtheilen blenden lassen 56) p. 147

Theologo munus impositum, non rerum nouarum studio obeundum, sed castae doctrinae, e sacris literis uere religioseque explicatis depromptae, obseruantia. Quo circa, hic Virum ampliff. ducem ut uobis deligatis, auctor esse non possum, quamuis se liberaliter uobis offerat. *Neque aliud quid consequi uoluimus, quam, ut iuniores hoc tali exemplo discant, quantum donum in ecclesia sit interpretatio scripturarum, quantam iacturam faciant, qui eam in academiis negligunt. His itaque scripsimus, hos obtestamur, in horum gratiam ipsi scripturarii etiam publice esse uolumus.* 57) Seruet Deus in posterum hunc animum filio Paris, de codicis sacri perspicentia accurata meritissimi, ut ad uerbi regulam diuini se componat unice, hanc ne deprauet, sed incorruptam sine labe retineat, ac, dimissa gloriolae cupiditate, e sola ueritate, ueram gloriam, quae ferat aetatem, expectandam censeat. Ita stabit, id quod toto precamur animo, promissis publice factis, magna animi uoluptate a nobis lectitatis, *se per omnem uitam uerae in scripturis traditae religioni constanter adhaesurum esse, et laudem Theologi protestantis ita quaesiturum, ut aduersus omnia serio testetur, quae a teo ueris dici certum sit, promissus etiam atque paratus, si quis alius, ante affirmata reclamare, aucta, ut sit, intelligentia eorundem diuinorum librorum.* 58)

Tum Vos, Religiosissimi Ciues, monebimus studiose, ad

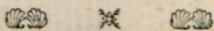
exemplar Tellerianum ut uestra componatis studia, imo
 uero ad maiorum nostrorum feuiorem disciplinam, ab
 Luthero, interprete felicissimo, profectam, quam Fran-
 zius neruose describit. *Opus est ardentibus precibus, opus
 pace et tranquillitate mentis, opus tempore non angusto,
 opus sudoribus et laboribus indefessis ac sanctis, opus col-
 loquiis familiaribus et candidis, opus experientia, sano et
 maturo iudicio, abesse debent festinationes noxiae, aemu-
 lationes morosae, praeposterae iudiciorum et affectuum
 omnium perturbationes.* 59) Talibus instructi subsidiis
 ad Iacobum, de Schilo canentem, si accesseritis, ille uos
 ad Iesu ducet cunas, qui tum lucem accepit, cum Iu-
 dae sceptrum prope iaceret. Hic ueneramini cum Sacer-
 dotibus piis, largiter ad aram remunerandis, pacificatorem
 stirpis humanae, e gentibus illis procreati, quarum Iacobus
 obsequium praeuidit, nouo, his diebus, beneficio maximoque
 nobiscum deuincti, quod Aedis illius restitutio monstrat,
 unde lux salutaris doctrinae fuit longe lateque sparsa.
 Idem nos adhuc renuerat desiderium, quo Dauides quon-
 dam conflagrauit 60) confectus fere cupiditate atriorum Dei,
 ubi tanquam passer inueniat domum, atque hirundo ni-
 dum, in quo pullos suos reponat, beatosque praedicans
 omnes, qui in domo Dei habitent, eumque continenter
 collau-

59) l. c. p. 14

60) Pf. LXXXIV. 3. squ

collaudent. Nunc stator rei sacrae summus uoti nos damnauit, tecto templi nostri parato, ac solempni ritu, religiosissimas inter cantiones, inter laeta tubarum tympanorumque sonantia certamina, hominibus undique confluentibus, Eid. Decembr. dedicato. Quo sanctiores iam fundimus preces, ut diuinum praepotensque numen consiliis porro nostris faueat, atque hanc sedem religionis castae exaedificari feliciter iubeat. Amet in posterum portas Sionis, sanctis in montibus fundatae, praeter caetera Iacobi domicilia, ac praeceptorum tueatur munditiam, quae cum Luthero maiores pii nobis transfuderunt, ut horum quoque felicitas ad nos propagetur. Vigeat coelesti praesidio FRIDERICI AVGVSTI generosa iuuentus, ac, Natali saepius splendidiusque redeunte, spem Saxoniae crescentis sustineat. Radices agat uera XAVERI PRINCIPIS REGI gloria, quam, dum erunt tempora, liberalitas fouebit, in hoc domicilium sanctum collata, exemplo cum omni perpetuitate exaequando. Floreat, continentibus accessionibus aucta, Regia Gens omnis ac Principalis, ut eius tutela recreati, tranquillam, honestam religiosamque uitam degamus. Quas preces, *Ciues Optimi*, qua decet animi contentione, nobiscum suscipite, genisque cantantibus uos adiungite, gaudiis exultantes, ac semel iterumque repetentes, Schilo uenit, *ἐπι γῆς εἰρήνην*.
P. P. Ipso Natali Iesu A. MDCCLXVI

Fol 1299

ULB Halle

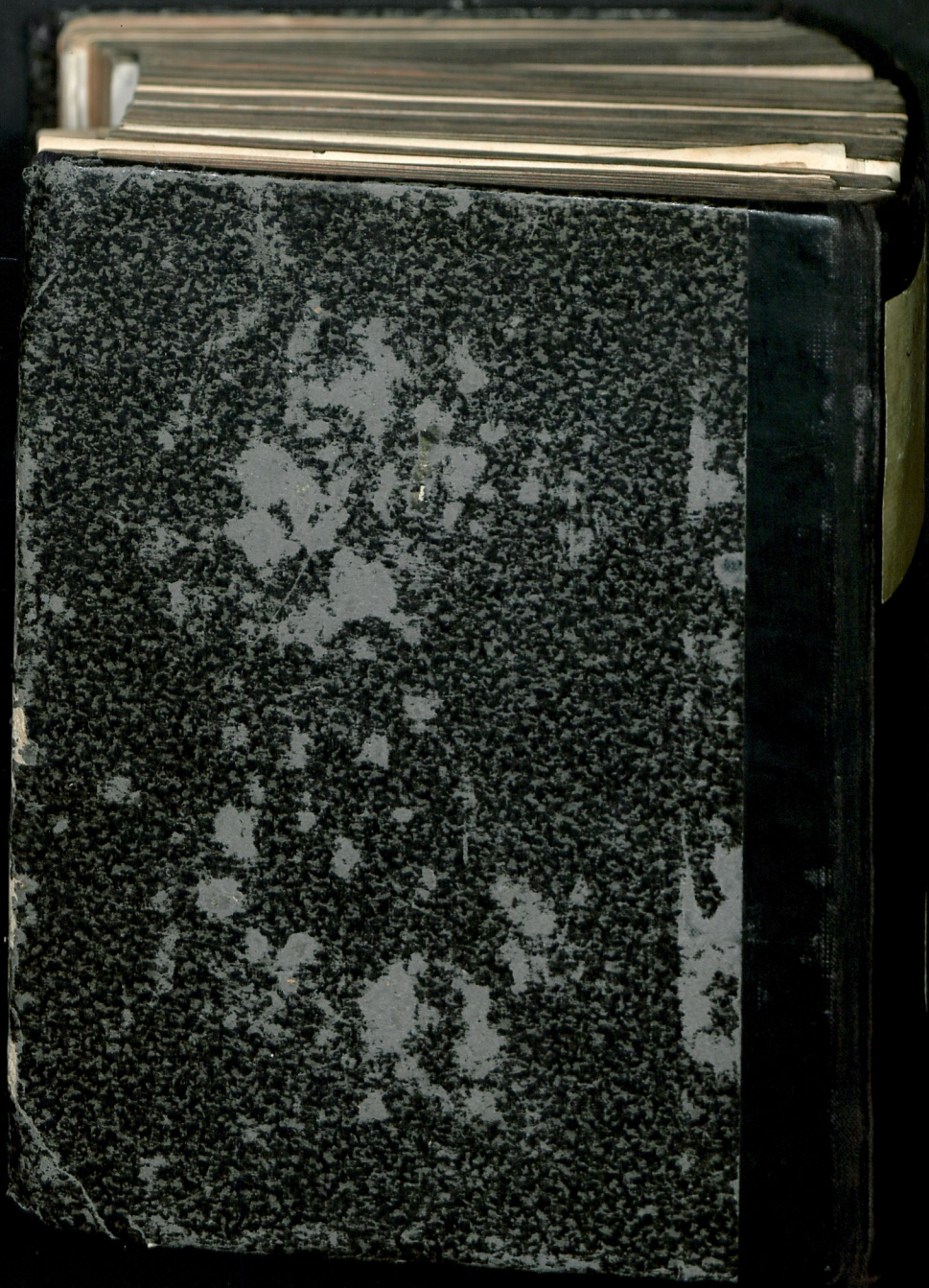
3

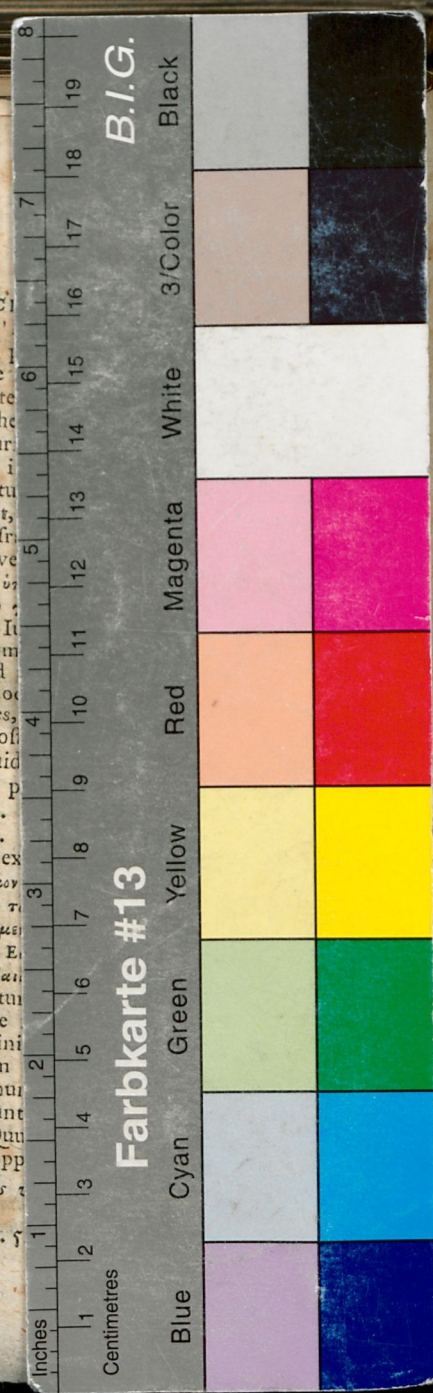
003 006 867

f
SB

CARMEN 62

IACOBI MORTALITATE DECEDENT

DE SCHILO

NOVISSIMIS LIBERAT SCRVPVLIS

ET

CIVES ACADEMIAE LECTISSIMO

AD NATALIA IESV

OMNI QVA DECET ANIMI RELIGIONE CELEBRAND

HVMANISSIME INVITAT

IOACHIMVS SAMVEL VVEICKHMA

S. S. THEOLOGIAE DOCTOR

HVIVSQVE PROFESSOR PVBLICVS ORDINARI

NATVS ECCLESIASTICI ASSESSOR AD OO. SS. PRAEPO

SVIQVE ORDINIS H. T. DECANVS *vi:*

VITEMBERGAE D. XXV. DEC. MDCCLXV

PRELO CAROLI CHRISTIANI DÜRRII
ACADEMIAE A TYPIS

Illustri